

Optekenen en opschrijven geven het blote opschrijven, onverschillig waar, te kennen.

Aantekenen is altijd met het bijdenkbeeld, dat het opschrijven geschiedt op een bepaalde plaats of bij iets anders, dat bekend is, zodat men het aangetekende gemakkelijk kan wedervinden....

Het is van het uiterste belang dat die verklaringen met de meeste nauwgezetheid worden opgetekend.

Iemands naam opschrijven. Schrijf mij nu netjes uw gehele reisroute van Livorno tot Rotterdam op.

Teken dat aan, anders vergeet ge het licht. Op elke bladzijde heeft hij iets aangetekend. Men kan zich nauwelijks in een omstandigheid plaatsen, of men vindt er iets nuttigs in dit werk over aangetekend.

707. OPWEKKEN, AANSPOREN, AANDRIJVEN, AANSTOKEN, AANVUREN, AANWAKKEREN, AANZETTEN.

Al deze werkwoorden duiden aan het krachtig werken op iemands wil, om hem tot sneller of krachtiger handelen te bewegen.

Opwekken en aansporen drukken het algemene begrip uit.

Opwekken is zwakker dan **aansporen**; het veronderstelt geen bestaande neiging tot handelen; de wil is nog in rust en moet eerst gewekt worden.

Aansporen onderstelt echter dat er reeds een zekere neiging aanwezig is, die dan tot werkzaamheid geprikkeld wordt.

De vrees voor dit dringend gevaar wekte de regering tot ongewone werkzaamheid op.

Die knaap is traag in het leren; men moet hem steeds aansporen.

Aandrijven drukt een heftige aandrang uit, stelt iemand voor als voortgestuwd door een onweerstaanbare kracht en niet door eigen wil. Het wordt meestal gebruikt in ongunstige zin, hoewel men toch ook tot het goede kan worden aangedreven.

Eerzucht drijft hem aan. Hij werd door wraakzucht aangedreven.

Aanstoken en aanvuren hebben in de grond dezelfde betekenis, maar zijn in de toepassing geheel verschillend. **Aanstoken** wordt bijna uitsluitend in kwade zin gebruikt, **aanvuren** daarentegen in edele opvatting; het dient om de smeulende ijver te doen ontsteken tot een blakende gloed.

Het vuur der tweedracht aanstoken. Ik zal mij wel wachten die twist aan te stoken.

Onze ijver worde er door aangevuurd. Hij was het, die de moed om weerstand te bieden krachtig aanvuurde.

Aanwakkeren, hoewel minder sterk dan **aanvuren**, wordt ook in goede zin gebruikt: het is het opwekken van ijver ten goede, het verlevendigen van iets dat goed is of althans als goed wordt voorgesteld.

Het vooruitzicht van te zullen slagen wakkerde hem aan.

Aanzetten kan zowel in gunstige als in ongunstige zin gebruikt worden. Wanneer het gaat om het voortzetten van een reeds begonnen verplichte taak, dan heeft het een goede betekenis; in het tegenovergesteld geval wordt het uitsluitend in ongunstige zin, van laakbare handelingen gezegd.

Gij hebt mij altijd aangezet om de mij opgelegde taak te volbrengen.

De knaap is wat lui; men moet hem telkens aanzetten.

Alle aanvallen, die haar tot drift zouden kunnen aanzetten.

708. OPZETTELIJK, VOORBEDACHTELIJK, MET VOORBEDACHTEN RADE.

Met de bedoeling om het te doen.

Opzettelijk geeft te kennen, dat men iets niet toevallig doet, maar daartoe het bepaalde voornemen had. Het is het tegengestelde van **toevallig**.

Voorbedachtelijk en met voorbedachten rade, dat vooral gebruikt wordt als rechtstern, onderstellen meestal een slechte daad, wat niet het geval behoeft te zijn met **opzettelijk**.

Hierbij is men met overleg te werk gegaan en heeft men vooraf middelen bedacht om het doel te bereiken.

Ik heb mij opzettelijk buiten dit alles gehouden. Ik heb u opzettelijk laten roepen, om u dit zelf te zeggen. Dat Bilderdijk indertijd opzettelijk geweerd werd uit sommige openbare betrekkingen.

Voorbedachtelijk roerde hij dat punt aan. Voorbedachtelijk wierp hij een klad op uw brief.

Wegens moord met voorbedachten rade, werd hij tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld.

709. OUD, BEDAAGD, BEJAARD, AFGELEEFD.

Reeds lang geleefd of bestaan hebbende.

Oud drukt die gedachte het algemeenst uit; het veronderstelt gewoonlijk, dat men een hoge leeftijd bereikt heeft. Het wordt zowel van mensen, als van dieren en zaken gezegd.

Bedaagd en bejaard drukken uit, dat men niet jong meer is; **bejaard** is sterker dan **bedaagd**, terwijl dit laatste thans minder gewoon is van mannen dan van vrouwen.

Afgeleefd duidt minder op de duur van het leven, dat men achter zich heeft, dan wel op grote uitputting die hiervan het gevolg is. Het wordt echter ook gezegd van personen, die, door te sterk te leven, vóór de tijd oud zijn geworden.

De oude dorpelingen wisten het nog van voor veertig jaren. Hoe strompelt hij daar voort, die oude grijze man.

Het onderzoek is ouder dan gij, al zijt gij nog zo bedaagd. Twee bedaagde weduwnaars, welke samen waren gaan wonen.

Een bejaard mannetje, met een gelaat als een gedroogde winterappel. Een bejaarde tweede luitenant van de infanterie, met de medaille van twaalfjarige dienst.

Een zwakke en afgeleefde grijsaard. Verbaasd over zoveel morele kracht, als de schijnbaar afgeleefde man ontwikkelde.

Hij was op zijn dertigste jaar al afgeleefd.

710. OVERDENKEN, OVERPEINZEN, OVERWEGEN.

Denken over een zaak.

Overdenken is nadenken over, aandachtig bepeinen.

Overpeinen duidt een sterkere inspanning van het denkvermogen aan dan **overdenken**, vermits **peinen** de betekenis heeft van **overwegen** en geheel in gedachten verzonken te zijn.

Overwegen houdt het midden tussen **overdenken** en **overpeinen**; het is iets wikkelen en wegen, om na te gaan wat men te doen heeft en dienaangaande te kunnen besluiten.

Ik heb uw voorstel rijpelijk overdacht. Zij overdacht haar ganse levensloop.

Heel de nacht had zij dat nieuws liggen overpeinen. Vaak op zulke

Synoniemen

VOORBERICHT

Synoniemen zijn niet alleen gelijkbetekenende woorden, die elkaar volkomen dekken en dan ook in alle omstandigheden onverschillig kunnen gebruikt worden, maar vooral zinverwante woorden, d. w. z. woorden die veel overeenkomst hebben in de betekenis, die ook wel een hoofdbegrip met elkander gemeen hebben, maar die zich toch door een grotere of kleinere wijziging der betekenis onderscheiden, zodat men niet het ene woord voor het andere kan gebruiken.

Slechts zelden drukken twee woorden volkomen dezelfde gedachte uit en men zal dus begrijpen, dat de kennis van de synoniemen een belangrijk onderdeel vormt van de taalstudie, met het oog op het juist en van pas gebruiken van de woorden.

Nochtans zijn in onze taal slechts weinig werken hierover verschenen. De belangrijkste uitgaven op dit gebied waren het thans verouderde « Woordenboek der Nederlandsche Synoniemen » door Weiland en Landré ('s Gravenhage, 1821) en het « Handwoordenboek van Nederlandsche synoniemen » door J. Hendriks (Tiel, 1883), dat beknopt maar duidelijk een groot aantal synoniemen behandelt.

Bij de samenstelling van dit werk hebben wij dit laatste dan ook vaak geraadpleegd, evenals het groot Nederlands Woordenboek door de Vries en te Winkel, dat de juiste betekenis der woorden in al hun schakeringen weergeeft.

Wij zijn er ons wel van bewust, dat een werk als dit onvolledig en onvolmaakt is, maar hopen toch eenmaal de volledigheid te benaderen. Daarom doen wij een beroep op de gebruikers van dit werk, om ons hun opmerkingen te willen medelen, opdat in een latere druk eventuele aanvullingen en verbeteringen kunnen opgenomen worden.

J. CAUBERGHE

nederlandse taalschat

NEDERLANDSE TAALSCHAT

SPREEKWOORDEN
SPREEKWIJZEN
SYNONIEMEN
CITATEN

BREPOLS

BREPOLS

